

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ ДАПАМОЖНІКІ БЕЛАРУСІ У 1996-2000 гг.

Універсальныя бібліяграфічныя дапаможнікі

С.В. Зыгмантовіч

Асноўнымі выданнямі ўніверсальнай бібліяграфічнай прадукцыі РБ за 1996-2000 гг. працягвалі заставацца крыніцы бягучай дзяржаўнай бібліяграфіі – «Летапіс друку Беларусі» (4(1996-2000 гг.)), штогоднікі «Кнігі Беларусі»(3(1996-2000 гг.)), «Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі»(1(1996-2000 гг.)), якія як і раней выдавала Нацыянальная кніжная палата. З усіх відаў бібліяграфіі ў гэты складаны пераходны перыяд для бібліяграфічнай дзейнасці як з эканамічнага, так і тэхналагічнага пункту гледжання найменшымі стратамі прыйшліся на долю дзяржаўнай бібліяграфіі, што аб'ектыўна сведчыць аб разуменні дзяржавай яе базавай ролі ў айчынай культуры.

З 1995 г. «Летапіс друку Беларусі» у сувязі са значным павелічэннем аб'ёму падзелены на 4 самастойныя выданні. З 1999 г. у складзе «Летапісу друку Беларусі» з'явіўся асобны «Летапіс аўтарсфераатаў дысертацый» (да гэтага аўтарсфераатаў дысертацый, апублікаваных ў Беларусі, адлюстраваліся ў асобным раздзеле «Кніжнага летапісу»). Новы летапіс выходзіць штоквартальна і змяшчаеца ў 3-м, 6-м, 9-м і 12-м нумарах «Летапісу друку Беларусі». Методыка падрыхтоўкі паказальнікаў ў адносінах да структуры бібліяграфічнага запісу, групой засталася ранейшай. Летапіс мае два самастойныя дапаможныя паказальнікі: імяныя і географічны.

Да станючых момантаў, якія таксама сведчаць аб развіцці і ўдасканаленні сістэмы дзяржаўных бібліяграфічных паказальнікаў, можна аднесці і некаторыя пашырэнне рамак адбору літаратуры ў «Кніжны летапіс»: зараз ён ўключае інфармацыю аб замежных выданнях, надрукаваных і распаўсюджаных у Беларусі. Аднавіўся ў даведачным апарате «Кніжнага летапісу» з'явіўся дапаможны паказальнік «Нумарацыйны паказальнік бібліяграфічных запісаў замежных кніг, выдадзеных з удзелам беларускіх выдаўцоў». Штогод, а дакладней – амаль птомесяц, павялічваецца кола расісцеемаых у «Летапіс часопісных артыкулаў», «Летапіс газетных артыкулаў» перыядычных выданняў. Так, калі ў 1996 г. у летапісу адлюстраваліся матэрыялы з 173 часопісаў, то ў 2000 г. – з 313. У метадычным плане трэба адзначыць усё больш шырокае выкарыстанне УДК ў паказальніках з сістэматычнай групойкай бібліяграфічных запісаў; размяшчэнне разгорнутай сістэмы дапаможных паказальнікаў у адным блоку інфармацыі непасрэдна за адрыведным летапісам.

Але і на сённяшні дзень для стваральнікаў крыніц дзяржаўнай бібліяграфіі застаюцца актуальнымі пытанні, звязаныя з рэалізаваным патрабаванню да паўнаты інфармацыі аб беларускіх публікацыях (пажадана па вопыту іншых краін пашырыць аб'екты дзяржаўнага ўліку за кошт тыражыруемай аўдыявізуальнай і электроннай прадукцыі), да аперацыйнасці падрыхтоўкі асобных выданняў (да сённяшняга дня захоўваецца вялікі інфармацыйны інтэрвал пры выданні штогодніка («Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі»), да разнастайнасці форм прадстаўлення бібліяграфічнай інфармацыі з улікам выкарыстання ў бібліятэках новых інфармацыйных тэхналогій, рэдакцыйнага і выдавецка-папярэдняга афармлення паказальнікаў.

Крыніцы бягучай дзяржаўнай бібліяграфічнай інфармацыі дапаўняюць бібліяграфічныя крыніцы агульнага характару, якія адлюстравваюць спецыяльныя віды літаратуры і тэхнічнай дакументацыі: выданні афіцыйнага бюлетэна Дзяржаўнага ўрада ў двух выпусках «Выпаходства. Карысныя мадэлі. Прамысловыя узоры» і «Таварныя знакі»; штогадовыя выпускі «Каталога норматывных документаў по стандартизации» (30(1997 г.), 26(1999 г.)) Белстатдарга; а таксама інфармацыйныя выданні БелСА «Бюлетэныя рэгістрацыі НІР, ОКР, ОТР» (2433(2000 г.)), «Рэфератывыі зборнік непублікуемых работ: Отчеты НІР, ОКР, ОТР, депонированные научные рукописи» (2225(1999 г.)).

Асабліваю ролю ў вызначэнні адной з важнейшых функцый бібліятэк – бягучым інфармаванні аб складзе сваіх фондаў – займаюць друкаваныя каталогі, бюлетэны новых паступленняў. Нацыянальная бібліятэка Беларусі (НББ) працягвала выдаваць штоквартальна «Зводны каталог новых замежных кніг, якія паступілі ў бібліятэку Рэспублікі Беларусь» (8(1996 г.), 8(1997 г.), 7(1999 г.)) і штогоднікі «Зводны паказальнік замежных перыядычных выданняў, выісаных бібліятэкамі Рэспублікі Беларусь (9(1997 г.), 10(1998 г.), 8(2000 г.)). Іх роля ў інфармацыйным забеспячэнні навукоўцаў, спецыялістаў, бібліятэкараў асабліва значная ў сувязі са скарачэннем камплектавання фондаў бібліятэк, асабліва замежнымі выданнямі. Але, на жаль, узросшы інфармацыйны інтэрвал падрыхтоўкі і выдання зводнага каталога (больш за тры гады) зніжае яго каштоўнасць вартасці як крыніцы пошуку інфармацыі і сродка міжбібліятэчнага ўзаемадзеяння. Працягвала рыхтаваць штоквартальны бюлетэны «Новыя паступленні даведачных, метадычных і бібліяграфічных выданняў» (9(1996 г.), 10(1997 г.), 11(1998 г.), 9(2000 г.)) Мінская абласная бібліятэка імя А.С. Пушкіна. Аналагічнае выданне пачала выдаваць з 1997 г. Віцебская абласная бібліятэка, вызначыўшы ў якасці аб'екта бібліятэкавання не толькі асобна выдадзеныя бібліяграфічныя і метадычныя выданні, але і аналітычныя матэрыялы гэтых відаў выданняў (8(1999 г.)).

Зводную бягучую інфармацыю аб месцазнаходжанні неапублікаваных бібліяграфічных дапаможнікаў можна знайсці ў рэгулярна выдаваемым НББ штогодніку «Паказальнік неапублікаваных бібліяграфічных спісаў і картэжак, складзеных бібліятэкамі Беларусі...» (2(1996-2000 гг.)).

Каштоўнай крыніцай універсальнага зместу з'яўляецца бягучыя рэкамендацыйныя бюлетэны «Новыя кнігі» (6(1996 г.), 6(1997 г.), 6(1998 г.), 5(1999 г.), 6(2000 г.)), які рыхтуе і птомесячна выдае з 1960 г. НББ. Аб значнасці яго для работы бібліятэк сведчыць і тыраж выпуску – больш за 3000 экз. Бюлетэны інфармуе пра кнігі беларускіх выдавецтваў і дапамагае сачыць за найбольш значымі артыкуламі з рэспубліканскіх часопісаў і газет. Гэтая інфармацыя прадстаўлена ў раздзеле «Навінкі беларускага друку», які з'яўляецца

пастанным, мае аднолькавую структуру, якія арыентаваны на адлюстраванне беларусказнаўчай тэматыкі (падроздзел «Пра Беларусь і яе жылароў»), а таксама на задавальненне патрэб самаадукацыйнага чытання розных груп спажывоў (падроздзелы: «У дапамогу прафесійнаму чытанню», «У дапамогу абітуріянтам», «Кнігі і публікацыі дзецям» і інш.). Інфармацыйныя цэнтражы бібліяграфічных запісаў павышаюць анагацы на неінфарматыўныя загаловкі; дапаможныя паказальнікі да раздзела – персанальны, прадметны і географічны, надрукаваныя ў 12 нумары, папярэюць змястоўны персанальны віды пошуку; прадмова ў першым нумары да выдання не толькі знаёміць з асаблівасцямі білетэзья, а дае і папярэдняю інфармацыю аб планаваных да друку дадаткаў на бегучы год. Інфармацыю аб рэцэнзях з беларускага перыядычнага друку на выданні, ўключаныя ў білетэзья, можна знайсці ў раздзеле «У полі зроку рэцэнзента».

За аналізаваны перыяд у білетэзні было агублікавана 27 дадаткаў – высокакасных рэкамендацыйных бібліяграфічных спісаў, якія маюць самастойнае значэнне. Дзякуючы дадаткам да білетэзья, бібліятэкары могуць скарыстаць у сваёй рабоце і матэрыялы да найбольш значных част беларускага календара, які складаюцца з біяграфічнай ці гістарычнай даведкі і спіса літаратуры, прысвечанай разглядаемай асобе ці падзеі. Аналагічную інфармацыю, прысвечаную памятным датам сусветнага календара, бібліятэкары, спажывоўцы інфармацыі могуць знайсці ў выдаваемым з 1994 г. НЭБ штогодніку «Знамянальныя і памятных даты сусветнага календара» (33(1997 г.), 37(1998 г.), 28(1999 г.)).

У 1996-2000 гг. працягвалася работа ў сферы рэтрэспектыўнага бібліяграфавання. Значнай падзеяй стала выданне Нацыянальнай кніжнай палатой у 1997 г. нотаграфічнага паказальніка «Музычная літаратура Беларусі. 1971-1990» (3049(1998 г.)), які з’явіўся храналагічным працягам аналагічных выданняў за перыяд з 1917 па 1970 гг. і папоўніў скарбніцу крыніц агульнай рэтрэспектыўнай бібліяграфіі Беларусі.

Сярод рэтрэспектыўных універсальных паказальнікаў трэба асабліва адзначыць выпуск паказальніка «Тэрміналагічны слоўнікі. 1918-1998 гг.(3115(2000 г.)). Нягледзячы на тое, што паказальнік падрыхтаваны адным з новых калектывных суб’ектаў бібліяграфіі – Тэрміналагічнай камісіяй пры Міністэрстве адукацыі РБ сумесна з Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Ф. Скарыны – яго адрознівае дастаткова высокі метадычны ўзровень, добрае паліграфічнае афармленне. Аўтары імкнуліся максімальна поўна адлюстравць у паказальніку асобна выдзеленыя тэрміналагічныя слоўнікі па самых розных галінах навуки, тэхнікі, культуры, мастацтва і грамадскага жыцця. На выданні, якія адсутнічаюць у бібліятэках Беларусі, звесткі падаюцца са спасылкамі на бібліяграфічныя даведнікі. Вытрыманыя прапрабаванай ДАСТ да апісання дакументаў. Даведчыя анагацы складзены не да ўсіх дакументаў, але ў свой склад уключаюць асноўныя неабходныя звесткі аб колькасці паказчыках, мове ўключаных у слоўнік тэрмінах, тэматыцы, аўтарах-складальніках, дадатках. Наяўнасць значнай колькасці дапаможных паказальнікаў – імяннага, тэматычнага, моў, географічнага, храналагічнага – спрыяе не толькі разнастайным відам пошуку, але дае падставы і для правядзення бібліяметрычнага аналізу дакументальнага масіву слоўнікаў. Вынікі якога яскрава прадстаўлены ў прадмове да паказальніка, падрыхтаванай навуковым рэдактарам, старшынёй Тэрміналагічнай камісіі докт. філал. навук Г. Цыркувом.

Паказальнік прац супрацоўнікаў устоў, а таксама паказальнікі, якія адлюстроўваюць асобныя віды навуковых дакументаў працягваюць тэндэнцыю адлюстравання навуковай думкі вучоных і спецыялістаў рэспублікі. Зараз значнасць такіх паказальнікаў ўзрастае. Працягам раней выпадчых з друку выпускаў, якія выдаваліся штогодна з 1961 г. і ўключалі матэрыял з 1929 г., з’явіўся грунтоўны «Указатэль изданий Академии наук БССР за 1989 год (10(1996 г.)), падрыхтаваны ЦНБ. Ён працягвае ўжо існуючую традыцыю вычарпальнага адлюстравання інтэлектуальнай прадукцыі ўсіх структурных падраздзяленняў АН у выглядзе манаграфій, тэматычных зборнікаў, аўтарэфэратаў дысертацый, аператыўна-інфармацыйных матэрыялаў, прэпрынтаў, матэрыялаў канферэнцый, з’ездаў, сімпозіумаў. У паказальніку даецца роспіс тэматычных зборнікаў і перыядычных выданняў АН. Трэба адзначыць паўнату адлюстравання выданняў, уключеныя ў паказальнік малатыражных і цяжкадаступных матэрыялаў. Як і ў папярэдніх паказальніках склад даведчана-метадычнага апарата прадстаўлены прадмовай, дапаможнымі паказальнікамі імен, аўтарэфэратаў дысертацый, назваў перыядычных выданняў і кніг, апісаных пад назвай. Добрым дапаўненнем мог бы быць і тэматычны дапаможны паказальнік.

Дысертацыі, абароненыя ў ВУН – БДУ за 1957-1981 гг. і за 1982-1994 гг., ў БДПУ імя М. Танка за 1986-1996 гг. адлюстраваны ў бібліяграфічных паказальніках, якія таксама з’яўляюцца працягам раней выдаваемых дапаможнікаў і маюць агульную метадыку падрыхтоўкі (1088(1998 г.)).

Краязнаўчая бібліяграфія

В.І. Саітава

Пашырэнне краязнаўчага руху ў краіне і значнае паяпашэнне яго арганізацыйна адбывалася ў перыядную сувязь з ростам патрэб у яго інфармацыйна-бібліяграфічным забеспячэнні. За мінуўшы перыяд працягвалася далейшая вытворчасць краязнаўчай бібліяграфічнай інфармацыі, узбагачалася яе тэматыка, удасканальваліся метадычныя сродкі. Краязнаўчая бібліяграфічная інфармацыя была неад’емным сродкам ажыццяўлення даследаванняў беларускіх тэрыгорыяў і населеных пунктаў, жыцця і спраў іх ураджэнцаў і дзячоў, папулярызачыі ведаў, выхавання патрыятычных паўчучцяў, вырашэння сучасных праблем рэгіянальнага развіцця. Яе падрыхтоўкай актыўна займаліся бібліятэкі, навуковыя ўстанавы і асобныя вучоныя, ВУН і іншыя вытворчы.

Значны ўклад у паўпашэнне краязнаўчых бібліяграфічных рэсурсаў ўнеслі абласныя навуковыя бібліятэкі (АУНБ) і публічныя бібліятэкі, якія мэтанакіравана стваралі сістэмы дапаможнікаў гэтага зместу ці іх асобныя зьвенні. Дзякуючы абласным бібліятэкам і асобным ЦБС стабільна здзяйснялася